

Investigating the agency of structure and agent in the realization of the Islamic state in the thought of Imam Khamenei

Abbas Alirezaei¹ | Hosein Nasirzadeh²

Research Paper

Received:
01 December 2022
Revised:
01 August 2023
Accepted:
21 January 2023
Published:
21 September 2023
P.P: 159-188

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Abstract

The mentioned research seeks to provide a new context for recognizing and responding to the relativism of structure and agent agency in the realization of Islamic state-building based on the agent structure approach and relying on the thought of Imam Khamenei. Summary The evolution of theories of agent structure in political science and the choice of Anthony Giddens' theory of construction in the formation of the Islamic state, meaning the third stage of the process of achieving the goals of the Islamic Revolution towards Islamic civilization from Imam Khamenei's point of view, both the structure and the agent paid attention. From His Holiness's point of view, the macro-structures of the Islamic system, which in the second stage of the revolutionary process were designed and led to the drafting of the constitution, have no problem with today's evolved process and are the best structure needed to move things forward. But in spite of the remarkable progress and remarkable honors which, in spite of the overwhelming difficulties and obstacles mentioned in the statement of the second step of the revolution, the desired Islamic state has not yet been formed in a manner which is maximally in line with the ideals of the Islamic Revolution. Is. What should be considered today in the movement of the revolution and the formation of the Islamic state is to create a spiritual and epistemological transformation in order to Islamize the method and character of the agents, which is the main obstacle in the formation of the Islamic state.

Keywords: Revolution, Structure, Agent, Imam Khamenei, Islamic State.

1. Islamic Azad University, North Tehran branch
2. Azad University, North Tehran Branch.

Cite this Paper: Alirezaei, A & Nasirzadeh, H. (2022). Investigating the agency of structure and agent in the realization of the Islamic state in the thought of Imam Khamenei. *State Studies of Contemporary Iran*, 3(8), 159–188.

Publisher: Imam Hussein University

 Authors

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0).

بررسی عاملیت ساختار و کارگزار در تحقق دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

حسین نصیرزاده^۱ | عباس علیرضایی^۲

۳

سال نهم
پاییز ۱۴۰۱

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۵/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰

صص: ۱۵۹-۱۸۸

شابا چاپی: ۲۰۰۸-۴۵۲۸

الکترونیکی: ۵۰۷۲-۲۶۴۵

چکیده

پژوهش مذکور درصدد فراهم آوردن بستری تازه در جهت شناخت و پاسخ‌دهی به نسبیّت سنجی عاملیت ساختار و کارگزار در تحقق دولت‌سازی اسلامی مبتنی بر رویکرد ساختار کارگزار و با تکیه بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) است. با بررسی اجمالی سیر تطوری نظریات ساختار کارگزار در علوم سیاسی و انتخاب نظریه ساخت‌یابی آنتونی گیدنز به نظر می‌رسد در تشکیل دولت اسلامی به معنای مرحله سوم از فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی به‌سوی تمدن اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) باید به هر دو وجه ساختار و کارگزار توجه نمود. از منظر معظم له ساختارهای کلان نظام اسلامی که در مرحله دوم از حرکت فرآیندی انقلاب طرح‌ریزی و منجر به تدوین قانون اساسی گردیده است، با روند تکامل‌یافته‌ی امروز مشکل نداشته و بهترین ساختار مورد نیاز برای پیشبرد امور است. لکن علی‌رغم پیشرفت‌های شگفت‌آور و افتخارات چشمگیر که با وجود مشکلات و موانع طاقت فرسا که در بیانیه گام دوم انقلاب به آن‌ها اشاره گردیده است، هنوز دولت مطلوب اسلامی به‌نحوی که به‌صورت حداکثری با آرمان‌های انقلاب اسلامی همسو باشد تشکیل نگردیده است. آنچه که امروز در حرکت انقلاب و تشکیل دولت اسلامی باید مورد مذاقه قرار گیرد ایجاد تحول معنوی و معرفتی در جهت اسلامی شدن روش و منش کارگزاران است که اساسی‌ترین مانع در تشکیل دولت اسلامی است، البته وجود نگاه نقادانه به ساختارهای خرد کشور در راستای تحقق دولت اسلامی تسریع بخش و تسهیل‌کننده این حرکت کلان خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: انقلاب، ساختار، کارگزار، امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانیه گام دوم، دولت اسلامی.

۱. هیات علمی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

alirezaei_abbas@yahoo.com

استناد: نصیرزاده، حسین و علیرضایی، عباس (۱۴۰۱)، بررسی عاملیت ساختار و کارگزار در تحقق دولت اسلامی در اندیشه

امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، **دولت پژوهی ایران معاصر**، ۳(۸)، ۱۵۹-۱۸۸.

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27831914.1402.9.2.2.4>

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

نویسندگان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

انقلاب اسلامی آغازگر عصر جدیدی در عالم است که بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب با ورود به دومین مرحله از حرکت خود یعنی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی^۱ درصدد تحقق اهداف و نقشه راه و گام‌هایی است که امام خامنه‌ای (مدظله العالی) به‌عنوان رهبری حکیم، تحت عنوان فرآیند تحقق اهداف اسلامی برای انقلاب ترسیم نموده است. فرآیند تحقق اهداف اسلامی به چشمت مراحل پنج‌گانه ۱- وقوع انقلاب اسلامی که قدم اول بود ۲- برپایی نظام اسلامی ۳- شکل‌گیری دولت اسلامی ۴- ایجاد جامعه یا کشور اسلامی ۵- تحقق تمدن نوین اسلامی و بررسی چستی، چرایی و چگونگی تحقق مراحل مذکور در بستری مبتنی بر خاستگاه نهضت اسلامی مردم ایران می‌پردازد (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ۴۱). با وقوع انقلاب اسلامی و عبور از مرحله‌ی نظام اسلامی از سال ۱۳۵۸ سال‌هاست که دولت اسلامی با ویژگی‌هایی که رهبر انقلاب بیان داشته‌اند محقق نگردیده است، شکل‌گیری دولت اسلامی دارای موانع و پیچیدگی‌هایی است که عبور از آن را سخت نموده است و عدم عبور انقلاب از این مرحله حساس می‌تواند آن را در معرض مخاطرات جدی همچون ناکارآمدی، توقف، انحراف یا ارتجاع قرار دهد.

دولت‌سازی یکی از موضوعات مهم مورد بحث در علوم سیاسی است. بحث از منشأ دولت، اشکال دولت در طول تاریخ، سازمان درونی و پایه‌های قدرت دولت و استمرار آن و علل زوال آن و همچنین نظریه‌های دولت‌سازی از جمله اساسی‌ترین موضوعات طرح‌شده ذیل موضوع دولت است. در این پژوهش با توجه به بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در دوران زعامت معظم له یعنی نیمه‌خرداد سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۰ بر مرحله سوم از فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی یعنی شکل‌گیری دولت اسلامی تمرکز می‌گردد تا با روش توصیفی-تحلیلی نسبت ساختار و کارگزار در تحقق این مرحله از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گیرد.

نسبت سنجی عاملیت ساختار- کارگزار و میزان اثرگذاری هر کدام از عوامل مذکور در شکل‌گیری دولت اسلامی از جمله کلیدی‌ترین مسائل در زمینه دولت‌سازی می‌باشد. همواره این سؤال مطرح است که آیا تأثیر کارگزار و کنش‌گر صاحب اراده در جامعه بیشتر است، یا نقش

۱. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران. ۱۳۹۷/۱۱/۲۲. <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>

ساختارهای حاکم و یا هریک دارای تأثیر و نقشی خاص بوده و نوعی تعامل در اثرگذاری آنها برقرار است. هریک از دیدگاه‌های مطرح شده طرفداران خاص خود را داشته و شاهد هستیم. در میان متفکران اسلامی شهید مطهری^(رحمه الله علیه)، علامه مصباح یزدی^(رحمه الله علیه) و امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) به تبیین و تشریح این مباحث پرداخته‌اند. در بیانات مختلف امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) مطالبی را پیرامون جایگاه و تأثیر ساختار و کارگزاران تبیین نموده‌اند در این میان نقش و جایگاه کارگزاران در شکل‌دهی و ایجاد ساختارها در تعامل ساختار و کارگزار به‌منظور تحقق دولت اسلامی در اندیشه سیاسی معظم له دارای اهمیت و برجستگی ویژه و خاصی است. این پژوهش در تلاش است با طرح نظریات گوناگون ساختار-کارگزار و تبیین نظریه ساخت یابی آنتونی گیدنز به‌عنوان آخرین نسل نظریات در این زمینه، نظریه امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) را در این زمینه تبیین نماید و در ادامه به بیان مفهوم دولت اسلامی، واکاوی و ابعاد گوناگون وجه ساختاری، بررسی وجه کارگزاران و در نهایت نوع ارتباط و تعامل آنها با یکدیگر می‌پردازد.

ساخت یابی به مثابه چارچوب نظری:

نسبت سنجی میان ساختار و کارگزار در پی افزایش بحث‌های ساختارگرایی و پسا ساختارگرایی در زمان معاصر از اهمیت ویژه و روزافزونی برخوردار گردیده است، که محوریت این مباحث را بررسی حدود تعیین‌کنندگی و جزمیت ساختار و در مقابل، عاملیت کارگزار انسانی تشکیل می‌دهد. از آنجایی که ساختار-کارگزار روش یا نظریه نیست به خود آن می‌توان از نظرگاه‌های متفاوت نگریست (حقیقت ۲: ۱۳۸۹) به‌طور کلی بحث حول نسبت کارگزار و ساختار از جمله میراث‌های مارکسیسم در اندیشه و عمل سیاسی است. مارکس پیرامون ارتباط ساختار و کارگزار این‌گونه بیان می‌دارد: «مردان تاریخ خود را می‌سازند اما آنها این کار را آن‌گونه که می‌خواهند انجام نمی‌دهند آنها تاریخ خود را تحت شرایطی که خود برمی‌گزینند نمی‌سازند بلکه این کار تحت شرایطی صورت می‌گیرد که مستقیماً از گذشته یافت داده و منتقل می‌شود» (Marx, 1978: 595)

پیشین بودن کارگزار بر ساختار مسئله‌ای است که وبر پیرامون آن بحث نموده به این معنا که ساختار باید به منزله برآیند غیرعمدی کنش‌های انسانی فهم شود و بر این اساس وجه تمایز انسان با

دیگر اجزای طبیعت ناشی از انجام کنش‌های آگاهانه و هدفمند اوست (5: Callinicos, 2004). دریدا می‌گوید «ساختار شکنی به طور هم‌زمان هم ژستی ساختارگرا و هم ضد ساختارگرایی است» (272: Derrida, 1991) شاید بتوان گفت ساخت‌گرایی پیش از آنکه عنوانی برای مکتب یا دکترینی منسجم باشد باید به‌عنوان برچسبی برای گرایش یا رویکردی خاص در نظر گرفته شود. مجموعه‌ای از اصول یا بیانیه‌ای که ساخت‌گرایی را تعریف نماید موجود نمیباشد. (رضایی پناه ۱۳۹۴: ۳).

اصالت ساختار، کارگزار یا ساخت‌یابی:

معیار هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی در تعریف کارگزار و ساختار باید مورد نظر قرار گیرد. از طرفی لازم است موجودیت‌هایی مستقل و ناکاستنی در نظر گرفته شوند و به‌منظور ایجاد روابط نظری بین مشخصه‌های ساختار و کارگزار لازم است آن دو متغیر تعریف گردند (Fridman and Starr, 1977: 11-12).

بستگی به دیدگاه هر تئوری محدودیت‌ها و فرصت‌هایی برای کارگزار و ساختار مهیا می‌گردد. کارگزاری عبارت است از توانایی و تلاش کنشگر که با اختیار است در جهت انجام کنش آگاهانه به‌منظور نیل به اهداف خود، لذا این کنش، حاصل تفکر آگاهانه بازیگر است. ساختار نیز عبارت است از زمینه و بستری که حوادث سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در چارچوب آن محقق می‌شود. (های، ۱۳۸۵: ۱۵۹ و ۱۶۰) در رابطه با نسبت تقدم و تأخر ساختار و کارگزار یا تعامل آنها این امکان وجود دارد به‌طور کلی نظریات مختلف در سه دسته‌ی کلی یعنی اصالت کارگزار، اصالت ساختار و ساخت‌یابی یا تعامل ساختار و کارگزار صورت‌بندی گردند.

اصالت کارگزار

معتقدین این رویکرد را می‌توان سوژه محور قلمداد نمود که قائل به بیشترین نقش برای فاعل شناسا می‌باشند. از سویی پدیده‌های اجتماعی برآیند افعال کارگزارانی است که ارزش‌ها، اعتقادات، اهداف و معنای خاصی بر افعال آن‌ها حاکم است. نظم طبیعی با نظم اجتماعی دارای تفاوت بوده به‌گونه‌ای که در نظم اجتماعی نسبت و اراده کارگزار آن چیزی است که دارای اهمیت است به‌عبارت دیگر پدیده‌های اجتماعی ارادی بوده و از نیت‌مندی برخوردار می‌باشند

همین دو عامل در این رویکرد موجب گردیده است که مسیر هر گونه تفسیر و تبیین خاص در علوم اجتماعی هموار گردد، اما در نظم طبیعی آنچه که حاکم است قانون طبیعی و اوصاف عینی و ثابت است، در رویکرد علوم طبیعی امکان تفسیر و تبیین خاصی فراهم نمی‌باشد. با دانستن اینکه انسان‌ها چه تمایلاتی دارند و دارای چه اعتقاداتی هستند و از کنش‌هایشان چه اهدافی را دنبال می‌نمایند در علوم اجتماعی، این امکان فراهم می‌گردد که عمل آنها را فهمیده و آن را تبیین نمود، محصول بودن پدیده‌های اجتماعی برای هدف گذاری افعال کارگزاران در اینجا مفروض است. (لیتل، ۱۳۷۳: ۶۳-۶۹)

از منظر باری بوزان کارگزاری عبارت است از دولت یا موسسه‌ای که اعمال قدرت نموده و یا قدرت را به کار می‌گیرد (Buzan, 1993: 103) و لذا از این منظر لازم است جهت تحلیل ساختارها و کارگزاران هر دو موجودیت مورد دقت نظر قرار گرفته شوند، چرا که کارگزاران و ساختارها هر دو فرآورده‌هایی هستند که حاصل فرآیندها می‌باشند (Wight, 2006: 7) از نظر ونت دولت نوعی خاص از ساختار است که در کارگزاری مشتری پدیدار شده است و این مساله دارای اهمیت می‌باشد (Wendt, 1999: 218)

اصالت ساختار

ریشه ساختارگرایی به عنوان یک پدیده خارج از فلسفه و جامعه‌شناسی است که راهش را به فلسفه و جامعه‌شناسی گشوده است، ساختارها در این رویکرد مقابل کارگزاران بوده و از ویژگی‌های سخت و تقلیل ناپذیر برخوردارند. ساختارگرایی دارای چندین بخش است، برای نمونه بعضی از ساختارگرایان تأکید بر ساختارهای عمیق ذهن داشته و معتقدند ساختارها موجب می‌گردند ناخودآگاه افراد به تفکر و عمل سوق داده شوند و در مقابل، تأکید برخی نیز بر ساختارهای وسیع و ناپیدا است. (ریتزر ۱۳۸۹: ۱۹۷)

ساخت یابی (گرایی)

ساخت یابی در واقع رویکردی میانه می‌باشد که مهم‌ترین متفکر آن گیدنز است. از نظر گیدنز دوگانگی میان ساختار و کارگزاران نفی می‌گردد گیدنز در راستای ترکیب ساختار به منزله زمینه و بستر کنش‌های سیاسی و اجتماعی با اصل استقلال و عاملیت کارگزار تلاش نموده است که با

بیان این دیدگاه، ارتباط درونی و درهم تنیدگی هستی‌شناسانه ساختار و کارگزار را طرح نماید. (بصیری، ۱۳۹۱: ۵). اساساً از دیدگاه گیدنز در بحث ساختار و کارگزار بحث بر سر اصالت ساختار یا استقلال کارگزار نیست و امکان حل مشکل با تأکید بر تقدم یکی از ساختار یا کارگزار بر دیگری وجود ندارد و بلکه آنچه اهمیت دارد درگیری مستقیم و متقابل ساختار کارگزار در خلال یک فرآیند دگرگونی است که آن هم متأثر از بستر و کنشگر به صورت توأمان است (Giddens, 1984: 27) او ساختار و کارگزار را مانند یک سکه می‌داند که دو روی آن به یکدیگر وابسته بوده و جدای از هم نیستند. (نصری، ۱۳۸۵: ۳۴) و در نهایت می‌توان گفت در این رویکرد هر یک قوام دهنده دیگری است.

در واقع گیدنز به دنبال ارائه نظریه‌ای است که منجر به حل تضاد نظریه ساختار و کارگزار با روشی متقابل و متعامل گردد و به بررسی نقش متقابل کنشگران در بستر تاریخ و ساختار پردازد هر دیدگاه یا روشی که این دعوا را صرفاً به یک بررسی یک بعدی تقلیل دهد یعنی بررسی کارگزاران فارغ از محدوده ساختاری یا ساختارها را فارغ از کارگزاران یا عاری از عنایت به رابطه متقابل آنها به انجام رساند دچار نقص است. از نظر کوزر و روزنبرگ هر نظریه اجتماعی که به بررسی جدال قدرت و ساختار پردازد نظریه با ارزش نیست (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱). از این منظر لازم است در هر موقعیتی نقش شرایط و محیط یعنی بستری که کنش در آن به وقوع می‌پیوندد مورد توجه قرار گیرد. همچنین شرایط می‌تواند در جهت‌گیری یک تغییر نیز مؤثر واقع شده و آن را از سویی به سویی دیگر بکشاند، به این صورت که امکان دارد به سبب برخی از شرایط خاص یک ایده یا روش نو در جریان انتشار یا برقراری دچار تغییر گردد و دگرگونی مورد انتظار را ایجاد ننماید (روشه، ۱۳۸۶، ص ۳۳). گیدنز بر این باور است که ضرورت دارد تفکر ساختاری در کنار بررسی چگونگی درک و شناخت کنش و عاملیت طرح گردد. (لوپز و اسکات، ۱۳۸۵ ص ۱۷۱).

گیدنز معتقد است ساختار لازمه هر کنش اجتماعی است و همچنین هر ساختاری مستلزم کنش اجتماعی است. از نظر او در فعالیت یا عملکرد در حال تکوین انسانی عاملیت و ساختار به نحو غیر قابل تفکیکی در هم تنیده می‌گردند (ریترز، ۱۳۸۹، ص ۳۰۱) کنشگر انسانی در زمان بازاندیشی علاوه بر آنکه خودآگاه است همچنین در کنترل نمودن جریان موجود فعالیت‌ها و شرایط

ساختاری نیز درگیر بوده و در حقیقت می‌شود این‌گونه بیان کرد که گیدنز به فرآیندی که عملکرد ساختار و آگاهی در آن تولید می‌گردد پرداخته است. پس گیدنز با روشی پویا، فرآیندوار و تاریخی به مسئله عاملیت ساختار پرداخته است (ریترز، ۱۳۸۹، ص ۳۰۲)

گیدنز بیان می‌دارد: «ما باید جوامع انسانی را مانند ساختمان‌هایی تصور کنیم که در هر لحظه با همان آجرهایی که از آن ساخته شده‌اند، از نوساخته می‌شوند. کنش‌های همه ما از ویژگی‌های ساختی جوامع که در آن پرورش یافته‌ایم و زندگی می‌کنیم، تأثیر می‌پذیرند. در عین حال، ما آن ویژگی‌های ساختاری را در کنش‌هایمان دوباره می‌آفرینیم» (گیدنز، ۱۳۸۷، ص ۴۳) به عقیده گیدنز، در رویارویی اجتماعی، پیوند میان ساختارهای اجتماعی و کنشگران از مسائل اصلی است. نظریه ساختاربنندی (یابی) تلاشی جهت غلبه بر دوگانه انگاری، که از منظر گیدنز این مساله دائماً نظریه‌های دیگر را نیز متأثر نموده است می‌باشد، دوگانه انگاری‌هایی که برخی اولویت را به ساختارهای و برخی به کنشگران اجتماعی داده است (کیوستو، ۱۳۸۸، ص ۲۰۲). در یک جمع‌بندی با دقت در نظریه گیدنز پیرامون تعامل ساختار و کارگزار شاید بتوان گفت که از جهت به هم پیوستگی ساختار و کارگزار امکان تصور ساختار و عاملیت به صورت جدای از یکدیگر وجود ندارد و آنها در پیوندی پویا در ارتباط با یکدیگرند. (سعیدیان ۱۳۹۹: ۸)

با مقایسه سطحی نظریات با دیدگاه اسلامی شاید بتوان گفت رویکرد سوم قرابت بیشتری با آموزه‌های دینی دارد چرا که در نگاه کلامی شیعه وضعیتی بین جبر و اختیار وجود دارد که مبتنی بر آن انسان در مسائل اجتماعی مجبور نبوده و از طرفی آن‌گونه نیست که هرآنچه را انسان اراده نماید به انجام رساند. (حقیقت، ۱۳۸۷: ۴۵۱)

ساخت یابی گیدنز و تحقق دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

تعامل ساختار و کارگزار از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) بسیار مورد توجه قرار گرفته است. در این دیدگاه توجه به جایگاه کارگزار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است به نحوی که ساختارهای مطلوب نیز محصول تلاش کارگزاران تراز اسلامی می‌باشند و توسط آنها ایجاد می‌گردند بنابراین در عین تعامل ساختار و کارگزار جهت تحقق دولت اسلامی، اهمیت تربیت کارگزاران اسلامی و نقش آفرینی کارگزاران در انجام مأموریت‌ها و وظایف و ایجاد ساختارهای کارآمد و مورد نیاز در

تحقق دولت اسلامی بسیار مهم می‌باشد، به عبارتی وجه تمایز اصلی دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) با گیدنز در روح حاکم بر انسان‌ها و غایت وجودی آنها می‌باشد.

ایجاد تحول معنوی و معرفتی، تغییر در روش و منش کارگزاران مهم‌ترین عوامل تحقق کارگزار تراز اسلامی و سپس دستیابی به دولت مطلوب اسلامی است. ایشان با بیان ویژگی‌های کارگزار تراز اسلامی در موارد متعددی از کارگزاران مطالبه رشد معنوی، معرفتی و رعایت دستورات و توصیه‌های اسلامی به منظور تحقق دولت مطلوب اسلامی را دارند.

پیش از پرداختن به دولت اسلامی باید بیان نمود که واژه دولت در کلام مقام معظم رهبری دارای استعمالات گوناگونی است که عدم توجه به آنچه که از این واژه اراده می‌شود بعضاً موجب برداشت‌های ناصحیح از آن می‌گردد.

در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) دولت در دو معنای عام و خاص به کار رفته است، دولت به معنای خاص عبارت است از قوه مجریه^۱ که در این پژوهش این قسم از معنا از دولت اسلامی مراد ما نمی‌باشد. قسم دیگر از استعمال واژه دولت عبارت است از تمام نهادها و دستگاه‌ها و قوای سه‌گانه و کارگزاران آن که رهبری را نیز شامل می‌گردد و به معنای عامی از دولت اشاره دارد^۲ که در صورت همراه بودن با قید اسلامیت در واقع همان مرحله سوم از فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی است. از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) سرنگونی حکومت طاغوت^۳ در واقع مرحله اول از فرایند پنج مرحله‌ای است که انقلاب اسلامی از پیروزی تا شکل‌گیری تمدن اسلامی باید طی نماید.

در اندیشه معظم له دولت اسلامی به معنای واقعی کلمه محقق نشده است هرچند از ابتدای حرکت انقلاب اسلامی به منظور تحقق آن تلاش‌هایی صورت گرفته است و به پیشرفت‌هایی نیز در این زمینه حاصل گردیده است. پیچیدگی و طولانی شدن مرحله دولت اسلامی با گذشت بیش از ۴۰ سال از پیروزی انقلاب اسلامی بر اهمیت و ضرورت بررسی ابعاد مختلف دولت‌سازی می‌افزاید. آنچه که در این مقاله از دولت اسلامی مورد نظر است همین معنا می‌باشد که با تحقق

۱. بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی - ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45639>

۲. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

۳. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

دولت اسلامی به این معنا، انقلاب اسلامی وارد مرحله جدید خود یعنی جامعه اسلامی از مراحل تحقق اهداف به سوی تمدن اسلامی می‌گردد. با دقت در بیانات و اندیشه امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) واضح است که مقام معظم رهبری در تحقق دولت اسلامی به هر دو بعد ساختار و کارگزار توجه ویژه‌ای دارند. از منظر ایشان می‌توان ساختار دولت اسلامی را به دو ساختار کلان و خرد تقسیم نموده و کارگزاران را نیز به کارگزاران تراز اسلامی که دارای ویژگی‌هایی مهم هستند و سایر کارگزاران تقسیم نمود.

بررسی ساختار در تحقق دولت اسلامی

امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) در موارد متعددی به بحث ساختار در دولت اسلامی پرداخته‌اند. با دقت در اندیشه ایشان مشخص می‌گردد که ساختار دولت اسلامی قابل تقسیم به دو ساختار کلان و خرد است و هر کدام باید به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گیرد.

ساختار کلان

ساختار کلان دولت اسلامی عبارت است از ساختار کلی نظام که در قانون اساسی نیز آمده است. ایشان در بیانی پیرامون این وجه از دولت اسلامی می‌فرمایند: دولت اسلامی، یعنی سازوکارها و نهادسازی‌های لازم برای ایجاد آن جامعه‌ی اسلامی؛ اینها چرا، ممکن است کهنه شود. ممکن است اقتضائات در دنیا جوری بشود که این سازوکار، این هندسه‌ی نظام، کامل نباشد، مطلوب نباشد، لازم باشد عوض شود؛ هیچ اشکال ندارد. نظام اسلامی این ظرفیت را دارد. (بیانات در دیدار دانش‌جویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴)

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17597>

مطلبی که باید در بیان فوق مورد توجه قرار گیرد، تغییر هندسه نظام در واقع ناظر به ساختار کلان اداره جامعه است. این ساختار همان ساختاری است که در قانون اساسی به آن اشاره شده است و ساختاری که اکنون کشور با آن اداره می‌شود، وجود قوای سه‌گانه، ساختار ریاستی در مقابل پارلمانی و حضور مجموعه‌های چون مجمع تشخیص و... همگی نمود عینی چنین ساختاری هستند. نکته مهم آن است که این بعد از دولت اسلامی در واقع مرحله نظام سازی از مراحل پنج

گانه فرایند اهداف انقلاب اسلامی تا تمدن سازی است^۱. که از آن به عنوان شکل کلی و طرح مهندسی و هندسه عمومی جامعه نیز تعبیر نموده‌اند^۲. که ترتیب اداره کشور مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بوده^۳. و پایه گذاری ارکان حکومت بر اساس آن تحقق یافته است^۴.

از منظر مقام معظم رهبری قابلیت انعطاف در ساختار کلان نظام اسلامی و امکان تغییر در آن وجود دارد کما اینکه چنین تغییری سابقاً پیرامون نخست وزیری انجام پذیرفته است و در مورد اداره کشور به صورت ریاستی یا پارلمانی مورد توجه بوده است^۵. از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) اشکالات امروز جامعه ما و مهم تر از همه عدم تحقق دولت اسلامی به این وجه یعنی ساختارهای کلان نظام باز نمی گردد. ایشان با تمجید از قانون اساسی و ساختار کلان نظام اسلامی، مشکلات را ناشی از کارگزاران و کوتاهی‌های ایشان بیان می‌دارند:

ساختار قانون اساسی ساختار خوبی است، یعنی اشکالی ندارد؛ البته ساختارها در طول زمان تکمیل می‌شوند، نواقصشان، خلأهایشان برطرف می‌شود؛ ... به هر حال، من مشکلی در ساختار نمی‌بینم. بله، ما کارگزارها اشکال داریم؛ در این شکی نیست (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42633>)

ساختار خرد

از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در کنار ساختار کلان، ساختار خرد نیز دارای اهمیت است. ساختار خرد در مقابل ساختار کلان ثابت از امکان انعطاف تغییر و تحول بیشتری برخوردار است. بلکه اصولاً از منظر معظم له ساختارهای خرد باید به صورت مستمر مورد بازنگری و تحول و ارتقا قرار گیرد و اهمیت چنین ساختاری را کمتر از مساله نیروی انسانی و کارگزاران نمی‌دانند و به

۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

۲. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10881>

۳. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۸۴/۰۵/۲۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3302>

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3304>

۵. بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17597>

ضرورت نگاه نقادانه به شیوه‌های دیوانسالاری غلط که میراث گذشته و یا تقلید از کشورهای دیگر است تأکید دارند^۱.

تعبیر مقام معظم رهبری از ساختار اداری در مجموعه‌های مختلف دولت اسلامی مانند قوه قضاییه و مجریه با عنوان دیوانسالاری فرسوده و بوروکراسی پر پیچ و خم است که ضمن نگاه نقادانه به چنین ساختارهایی آنها را در بسیاری از موارد علت به وجود آمدن اختلالات در پیشبرد امور می‌دانند^۲.

از منظر معظم له مشکلات در این ساختار خرد موجب هرز رفتن کارگزاران و نیروها می‌گردد و هرز رفتن نیروها نتیجه این دیوانسالاری فرسوده و ساختارهای خرد است (بیانات در دیدار «گروه اقتصاد» صدای جمهوری اسلامی، ۱۳۷۱/۰۲/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29762>) از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در واقع ساختار و دستگاه‌های حاکمیتی همچون ماشین است که در اختیار کارگزاران برای رسیدن به اهداف است^۳.

بررسی کارگزار در تحقق دولت اسلامی

امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در مواردی دولت اسلامی را با توجه به وضعیت کارگزار آن مورد مذاقه قرار داده‌اند. در این معنا دولت اسلامی شامل تمام کارگزاران حکومت اسلامی اعم رهبری، روسای قوای سه گانه و سایر کارگزاران نظام می‌گردد^۴.

از منظر مقام معظم رهبری پس از شکل‌گیری نظام اسلامی و ساختارهای کلان عمده‌ترین مساله در تحقق دولت اسلامی مساله کارگزاران است به گونه‌ای که ایشان کوتاهی‌ها و نواقص کارگزاران را عامل مشکلات کشور می‌دانند^۵. از نظر معظم له علت اصلی عدم تحقق دولت اسلامی تاکنون عدم تربیت کارگزار تراز دولت اسلامی است، لذا با تصریح بر عدم امکان ادعای

۱. بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۸۹/۰۴/۰۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=9674>.

۲. بیانات در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10233>.

۳. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیات دولت، ۱۳۷۰/۰۶/۰۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2485>.

۴. بیانات در دیدار کارگزاران نظام- ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>.

۵. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42633>.

تحقق دولت اسلامی بر ضرورت تربیت کارگزاران تراز تأکید دارند^۱ از نظر ایشان حرکت کارگزاران به سوی حقایق و ارزش‌های اسلامی و زندگی علوی^۲ و اسلامی شدن منش و روش کارگزاران، راه تحقق دولت اسلامی به معنای حقیقی آن است و لذا معظم له تأکید دارند که بیان عدم نیاز به انقلاب بعد پیروزی بر طاغوت و تشکیل نظام، ادعای خطرناکی است که لازم است بر ضرورت نیاز به انقلاب در ادامه مسیر حرکت به سوی تمدن اسلامی تأکید شود^۳ از مهم‌ترین کارها در شرایط فعلی ایجاد تحول و انقلاب معنوی در مجموعه کارگزاران می‌باشد^۴

ابعاد و ویژگی‌های کارگزاران دولت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

با مراجعه به بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌توان اذعان کرد که از منظر ایشان عمده ویژگی‌های یک کارگزار اسلامی در حد مطلوب در چهار دسته کلی قابل بررسی است. هر یک از این ابعاد اگر چنانچه به خوبی مورد توجه قرار گیرند شاهد ایجاد تحول معنوی و اسلامی شدن روش و منش کارگزاران و در نتیجه تحقق دولت اسلامی خواهیم بود.

اعتقادات و باورها

این بعد از ویژگی‌ها و خصوصیات کارگزاران، ناظر به اعتقادات، باورها و آن مبانی است که یک کارگزار از اعماق وجودش به آن پایبند است. از منظر مقام معظم رهبری این بعد از ویژگی‌های کارگزار اسلامی بسیار اساسی بوده چرا که تمام اعمال و رفتار و گفتار و تصمیمات یک کارگزار مبتنی بر پایه‌های اعتقادی او بوده و از اعتقاداتش سرچشمه می‌گیرد^۵ لذا اگر بنا بر رشد و تربیت یک کارگزار و به کارگیری مطلوب او در مسئولیت‌ها داشته باشیم باید از لحاظ سلامت اعتقادی و مبانی فکری و باورها اطمینان حاصل شود.

۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

۲. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳/۰۸/۰۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3256>

۳. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39710>

۴. بیانات در دیدار جمعی از مهمانان خارجی، ۱۳۷۰/۱۱/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2573>

۵. بیانات در دیدار مردم اصفهان، ۱۳۸۰/۰۸/۰۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3091>

اعتقاد به خداوند و نصرت الهی

اساسی ترین مساله در بعد اعتقادی کارگزاران از منظر مقام معظم رهبری، مساله اعتقاد به خداوند یگانه و وعده‌های الهی است که در قرآن کریم به نصرت مؤمنین داده است. کارگزاران اسلامی در واقع در راستای اداره جامعه مسلمانان و با نگاه کلان در راستای تحقق آرمان‌های و اهداف اسلامی و الهی فعالیت می‌کنند. قطعاً لام است تا فعالیت ایشان مبتنی بر اعتقادات سالم و صحیح اسلامی باشد تا انگیزه و جهت‌دهی فعالیت‌ها به صورت دقیقی انجام پذیرد. لذا اعتقاد به خداوند و یقین به وعده‌های الهی در فراز و نشیب‌ها و مشکلات و نامالایمات، بهترین محرک و پیشران برای کارگزاران در انجام وظایف ایشان است.^۱ از طرفی با توجه به جایگاه حساس ایشان که در فصل گذشته بحث شد، اعتقادات و باورها و مبانی ایشان هر چقدر سالم‌تر و مستحکم‌تر باشد در انجام فعالیت‌ها و وظایف و نیز اثر بر آحاد جامعه شرایط بهتری را شاهد خواهیم بود.

اعتقاد به آرمان‌های نظام اسلامی و اصول قانون اساسی

پس از اعتقاد به عقاید الهی و اسلامی، اعتقاد کارگزاران اسلامی به آرمان‌های نظام اسلامی که توسط امام راحل ترسیم شده و نیز اعتقاد به اصول قانون اساسی از جمله مهم‌ترین ابعاد اعتقادی کارگزاران در اندیشه مقام معظم رهبری است. از نگاه ایشان مدیران کشور مانند سایر مردم عقایدی دارند که برای خودشان محترم است؛ ولی از آنجایی که اعتقاد انسان در عمل و گفتار او اثر می‌گذارد اگر کسی در نظام جمهوری اسلامی در مسؤولیتی مشغول کار است، ولی آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی را آن‌گونه که بنیان‌گذار نظام اسلامی ترسیم کرده است و در قانون اساسی تجسم پیدا کرده، در دلش قبول ندارد، اشغال آن پست برای او حرام شرعی است.^۲

باور و اعتقاد به ظرفیت درون کشور و مردم و به‌ویژه جوانان

از جمله ویژگی‌های کارگزاران در نظام اسلامی اعتقاد و باور به وجود ظرفیت‌های درون کشور است. مقام معظم رهبری با اشاره به اینکه مردم همچون معادن طلا و نقره هستند بیان می‌دارند که مسئولین باید با اعتقاد به این ظرفیت در داخل کشور به دنبال بهره‌برداری و

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۹۲/۰۶/۰۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23715>

۲. بیانات در دیدار مردم اصفهان - ۱۳۸۰/۰۸/۰۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3091>

به کارگیری این ظرفیت‌ها باشند^۱ و نگاه خود را معطوف به بیرون کشور ننمایند^۲ از منظر مقام معظم رهبری یکی از اساسی‌ترین راه‌حل‌ها در مواجهه با دشمنان انقلاب اسلامی تحکیم و تقویت توان داخلی و ساخت درونی کشور است که در واقع مایوس‌کننده دشمنان و مصونیت‌بخش به انقلاب است^۳ و این مهم با اعتقاد و باور کارگزاران به ظرفیت داخل کشور و انجام فعالیت‌های مدبرانه به-دست می‌آید^۴ لذا از منظر ایشان افرادی که تعیین‌کننده‌اند هستند به‌ویژه در سطوح بالای مدیریت و نیز کارشناسانی ترسیم‌کننده خطوط هستند، باید افرادی باشند با چنین روحیه و باور^۵ اعتقاد و باور نسبت به جوانان کشور و اعتماد و سپردن امورات به آنها توسط مسئولان از نظر ایشان موجب بالا رفتن کیفیت کار و شکوفایی استعدادها و ابتکارات است^۶.

اعتقاد به وجود دشمن و بصیرت داشتن و مرزبندی با دشمن

یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های جمهوری اسلامی که در بیانیه گام دوم انقلاب نیز به آن اشاره شده است پایبندی به اصول اساسی انقلاب و مرزبندی صحیح و شفاف با دشمنان^۷ است بنابراین یکی از ویژگی‌های مهم کارگزاران اسلامی که امام خامنه‌ای (مدظله العالی) از آن به‌عنوان یک وظیفه یاد می‌کنند مرزبندی و برجسته کردن مرزها با دشمنان نظام و انقلاب می‌باشد^۸ باور داشتن دشمن و دشمنی آنها با نظام اسلامی و غیرقابل اعتماد دانستن دشمن است که به‌ویژه در سال‌های اخیر مقام معظم رهبری به تقویت این باور در مسئولین و آحاد مردم تأکید نموده‌اند^۹ ایشان با معرفی

۱. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی - ۱۳۹۶/۰۲/۰۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36307>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۹۲/۰۶/۰۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23715>

۳. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی - ۱۳۹۲/۱۱/۲۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25363>

۴. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی - ۱۳۹۶/۰۲/۰۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36307>

۵. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۷۲/۰۶/۰۳ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2682>

۶. بیانات در دیدار جمعی از جوانان - ۱۳۷۷/۰۲/۰۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2884>

۷. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲ - <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>

۸. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری - ۱۳۹۷/۱۲/۲۳ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=41994>

۹. بیانات در دیدار مردم قم - ۱۳۹۵/۱۰/۱۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=35367>

امریکا به عنوان دشمن اصلی نظام اسلامی، اعتماد مسئولین به این دشمن را سبب سیلی خوردن و شکست می دانند.^۱

از منظر رهبر انقلاب اسلامی داشتن بصیرت خیلی مهم است و در نگاه ایشان این بصیرت در مردم وجود دارد^۲ ایشان اهمیت بصیرت برای مسئولان نظام را از آنجایی مهم تر می دانند که اگر این ویژگی در ایشان نباشد موجب تأثیر گذاری دشمن بر دستگاه محاسباتی کار گزاران و در نتیجه انجام تصمیمات و اقدامات نادرست از سوی ایشان شود که در نتیجه آسیب ناشی از ن متوجه نظام اسلامی خواهد بود^۳

باور و اعتقاد به تقدس کار در نظام اسلامی و خدمتگزار بودن خویش و تقدم خودسازی خود

از دیگر ویژگی های اعتقادی کار گزاران باور به این است که خود را خادم و نوکر مردم بدانند^۴ و فلسفه وجودی مسئولان در نظام اسلامی را همین خدمتگزاری مردم بیان نموده^۵ و تأکید دارند که کار گزاران کار را با نیت خدمت انجام داده و با نگاه ابزاری و قدرت طلبی به مسئولیت در نظام اسلامی ننگرند^۶. و از این منظر ایشان داشتن مسئولیت در نظام اسلامی دارای تقدس و مایه توفیق و شرف و نعمت الهی برای انسان متعهد دانسته^۷ و بالاترین عبادت را همین تلاش و کوشش در خدمت به مردم در مسئولیت بیان می دارند^۸. و از این جهت از منظر مقام معظم رهبری هر کار گزار در هر مسئولیتی که قرار دارد باید معتقد باشد بر اینکه از جهت تربیت و تأدیب مقدم بر

۱. بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه الله) - ۱۳۹۵/۰۳/۱۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33259>

۲. بیانات در دیدار مردم اصفهان - ۱۳۹۵/۰۸/۲۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34912>

۳. بیانات در مراسم دانش آموزی دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش - ۱۳۹۸/۰۸/۰۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43866>

۴. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم - ۱۳۸۲/۱۱/۱۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3219>

۵. بیانات در دیدار کار گزاران نظام - ۱۳۸۲/۰۵/۱۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3186>

۶. بیانات در آخرین دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت هشتم - ۱۳۸۴/۰۵/۱۰ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3299>

۷. بیانات در دیدار با نمایندگان دوره ششم مجلس شورای اسلامی - ۱۳۷۹/۰۳/۲۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3013>

۸. بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری - ۱۳۸۴/۰۵/۱۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>

آحاد مختلف مردم و حتی زیرمجموعه خود است و لذا بر اساس این اعتقاد به خودسازی و تربیت نفس خود پیش از دیگران اقدام نماید^۱

بعد معنوی

یکی از ابعاد مهم کارگزار اسلامی، معنویت و ارتباط او با خداوند متعال است. این ویژگی پس از اعتقادات کارگزار اسلامی یکی از خصوصیات است که از منظر مقام معظم رهبری برای یک کارگزار اسلامی حائز اهمیت می‌باشد به گونه‌ای که از نظر معظم له هرچقدر یک کارگزار اسلامی دارای مسئولیت سنگین تر و جایگاه حساس تری هست باید از لحاظ معنوی و ارتباط با خداوند متعال هم در حد بالاتری قرار گیرد و از فیض بیکران الهی بیشتر تغذیه نموده و در انجام فعالیت‌ها با توجه و توکل الهی به وظایف خودش پردازد. (بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۱/۲۴/۱۳۹۷، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>) کارگزاران اسلامی باید تلاش کنند تا معنویت و ارتباط خودشان با خدای متعال را به عنوان روح و اساس کار مدام تقویت نمایند^۲ و نباید اشتغالات کاری، ایشان را از ذکر و توجه و پرداختن به معنویات باز بدارد^۳ ایشان مصادیقی از این توجهات الهی و معنویت را نیز بیان فرموده‌اند که در ادامه به برخی از مهم‌ترین آن موارد می‌پردازیم.

توجه به پاسخگویی اعمال در پیشگاه الهی

ایشان نسبت به توجه یک مسئول نسبت به عملکردش در پیشگاه الهی و ثبت و ضبط اعمال او بارها تأکید فرموده‌اند. توجه به این مساله و ارتباط با اعمال و رفتار ما با سعادت ابدی و ضرورت پاسخگویی به خداوند متعال از جمله مباحث معنوی است که کارگزار تراز اسلامی در ارتباط خود و خدای خود باید مورد توجه دائمی قرار دهد. چنین توجهاتی نه تنها موجب پیشگیری او از انواع

۱. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۱۳۷۹/۱۲/۲۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3057>

۲. بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت امور خارجه - ۱۳۸۳/۰۵/۲۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=1173>

۳. بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۶/۰۶/۰۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3398>

لغزش‌ها و کوتاهی‌ها بلکه انگیزه دهنده اوست جهت انجام هر چه بهتر و صحیح‌تر وظایف و مسئولیت‌هایی که به او محول شده است^۱

یاد خدا و غفلت نکردن از این معنا از جمله ویژگی‌های دیگری است که کارگزار اسلامی باید در حد وافر از آن برخوردار باشد. از منظر مقام معظم رهبری این ویژگی موجب برکت یافتن کار مسئولین بوده و زمینه جلب رحمت الهی را فراهم می‌آورد که در این صورت با کمک الهی مشکلات آسان می‌شود و موانع از سر راه بر خواهد خاست^۲.

تصاحب قدرت برای خدا و خدمت به خلق خدا

هر کارگزار زمانی که مسئولیتی را به عهده می‌گیرد تبعاً از اختیارات و قدرت هم به تناسب دایره مسئولیتی خود بهره‌مند می‌گردد و از منظر مقام معظم رهبری این قدرت را باید برای خدا با هدف و خدمت به خلق به دست گیرد. چرا که در غیر این صورت اگر منافع شخص با منافع مردم تعارض پیدا می‌کند، نمی‌تواند به نفع مردم کار کند^۳.

رعایت دقیق شرع و دستورات الهی

رعایت شرع و احکام و قوانین شرعی بر هر مسلمانی لازم است لکن برای کارگزاران در مسئولیت‌های سیاسی از منظر مقام معظم رهبری اهمیت دو چندان داشته و معیار حقانیت عمل است^۴. همه‌ی چیزهایی که در شرع حرام است، در فعالیت‌های سیاسی از حساسیت دو چندان برخوردار است^۵.

۱. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی - ۱۳۹۴/۰۳/۰۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=29853>

۲. بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری - ۱۳۸۴/۰۵/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>

۳. بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری - ۱۳۸۴/۰۵/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>

۴. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم - ۱۳۶۸/۰۷/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2197>

۵. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۰/۰۶/۰۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3079>

پرهیز از ریا و کسب اخلاص و انجام کار برای رضای

یکی از ویژگی‌های برجسته کارگزاران اسلامی جهت تسهیل کارها، پیشرفت و جلب کمک الهی از منظر مقام معظم رهبری پرهیز از ریا و کسب اخلاص و انجام کار برای رضای خداست^۱ از نظر ایشان اگر اداری کشور با اخلاص و برای خدا باشد از همه‌ی کارهای فردی و عبادات فردی بالاتر و سبب تسهیل امور و پیشرفت است^۲. ایشان معتقد است اگر رضای الهی را تعقیب نماییم، خیر و مصلحت مردم و اجرای عدالت به آسانی برای همگان میسر خواهد شد^۳.

دعا و نیایش با پروردگار و توکل بر او

یکی از ویژگی‌های کارگزاران اسلامی از منظر مقام معظم رهبری، اهل دعا و نیایش و ذکر و نافله بودن کارگزاران است. ایشان با عنایت به این مساله که احیاناً مشغله کارگزاران شاید مانع تحقق چنین مواردی باشد هشدار می‌دهند که مدیران گوناگون کشور نه تنها بی‌نیاز این موارد نیستند بلکه آن را اصل می‌دانند^۴ در دیدگاه‌هایشان ارتباط با خدا تضمین‌کننده‌ی صحت عمل و استقامت در راه است^۵. مقام معظم رهبری راهکار غلبه بر بسیاری از کاستی‌ها و کمبودها را مبتنی بر توکل بر خداوند بیان می‌فرمایند^۶.

۴-۳- ویژگی‌های اخلاقی کارگزاران اسلامی از منظر رهبری

یکی از ویژگی‌های مهم کارگزار تراز اسلامی بر خورداری از خلیات و فضائل نیکو است. هر انسانی فارغ دین و مذهب و اعتقاداتش دارای خلیاتی است که می‌تواند خلیات نیکو یا ناپسند

۱. بیانات در دیدار مسئولان قضائی کشور- ۱۳۸۷/۰۴/۰۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3487>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۷۷/۰۶/۰۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2899>

۳. بیانات در دیدار با مسئولان قوه قضائیه و خانواده‌های شهدای هفتم تیر- ۱۳۷۹/۰۴/۰۷- <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3015>

۴. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۰/۰۵/۲۳ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2478>

۵. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت- ۱۳۸۴/۰۶/۰۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3304>

۶. بیانات ۱۳۸۸/۰۶/۱۸

باشد. خلقیاتی نیکو همچون صبر، شجاعت، راستگویی، اعتماد به نفس از جمله مواردی است که مقام معظم رهبری به‌ویژه در بیانیه گام دوم ذیل بحث اخلاق صریحاً به آن اشاره می‌فرمایند.^۱ در ادامه به بیان برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های اخلاقی کارگزاران و مسئولین می‌پردازیم.

داشتن اعتماد به نفس و شجاعت

داشتن روحیه اعتماد به نفس برای هر انسانی یک فضیلت به حساب می‌آید. از منظر امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) برای مسئولان نظام اسلامی داشتن روحیه اعتماد به نفس و خودباوری و تکیه به استعدادها و توانایی‌های خدادادی ضروری است و باید از هرگونه خودباختگی و احساس ضعف پرهیز نمایند^۲ و روح اعتماد به نفس را در خود و سایر عناصر کشور تقویت نماید^۳. جرات داشتن و شجاعت در تصمیمات و اقدامات از جمله ویژگی‌هایی است که مقام معظم رهبری بر ضرورت آن برای کارگزاران تأکید دارند و از ابراز لذت از افراد با جرات می‌نمایند^۴ اصولاً پذیرش مسئولیت و قرار گرفتن در معرض کار به‌ویژه در نظام اسلامی نیازمند جرات و شجاعت است و هرچقدر کار حساس‌تر و مسئولیت سنگین‌تر باشد از این جهت به آمادگی بیشتری نیاز است. این ویژگی لازمه انجام تحولات و خطرپذیری در اقدامات مهم است.

نقدپذیری و پرهیز از خودمحوری و خودشیفتگی

مقام معظم رهبری کارگزاران نظام اسلامی را از صفاتی همچون خودشیفتگی پرهیز می‌دهند و ابتلای به رذائل اخلاقی چون خودمحوری و خودشیفتگی را عامل شکست و آسیب می‌دانند و این مطلب را مبتنی بر سنت‌های الهی حاکم بر نظام عالم بیان می‌دارند.^۵

۱. بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری - ۱۳۸۴/۰۵/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و هیأت وزیران - ۱۳۷۵/۰۶/۰۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2809>

۳. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و هیأت وزیران - ۱۳۷۵/۰۶/۰۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2809>

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۰/۰۶/۰۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3079>

۵. بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله) - ۱۳۹۱/۰۳/۱۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19996>

توجه انسان به معایب خودش و تصدیق نمودن خطاهایش از جمله ویژگی‌های و فضائل کارگزاران از منظر مقام معظم رهبری است که ایشان علی‌رغم سخت بودن این مساله آن را ضروری می‌دانند^۱ بعلاوه پذیرش نقدها و اشتباهاتی که به او تذکر داده می‌شود و نرنجیدن از نقد و ایرادات در بیان دیگران را از ویژگی‌های کارگزاران اسلامی می‌دانند^۲

ساده‌زیستی

از دیگر ویژگی‌های کارگزاران اسلامی از منظر مقام معظم رهبری ساده‌زیستی مردمی بودن به معنی اینکه کارگزاران خود را سطح توده مردم به‌ویژه مردم در سطوح پایین قرار داده و با داشتن روحیه همزیستی با مردم خود را از ایشان جدا نپندارد و احساس برتری از مردم نداشته باشد^۳. ایشان راه تأثیرگذاری بر مردم را پرهیز از خوی اشرافی‌گری و توجه به ارزش ساده‌زیستی می‌دانند^۴ مقام معظم رهبری استفاده شخصی از فرصت‌های شغلی، ریخت‌پاش^۵ و افزون‌طلبی و اشرافی‌گری برای مسئولان را ممنوع^۶ و کندکننده حرکت به سوی عدالت و از دو جهت مشکل‌ساز برمی‌شمارند، ابتدا از این جهت که موجب اسراف می‌شود و ثانیاً از این جهت که موجب فرهنگ‌سازی^۷ و ایجاد مسابقه در میان عموم مردم شده و جهت دوم را بدتر می‌دانند^۸. لذا درخواست دارند که مسئولین لاقبل تا وقتی مسئولند، به زندگی رفاه‌طلبی رو نکنند^۹. از نظر مقام معظم رهبری مسئولان کشور باید به معنای واقعی کلمه، از لحاظ زهد سرمشق دیگران باشند^{۱۰}.

۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۸۵/۰۷/۱۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3355>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۱/۰۶/۰۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3139>

۳. بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت - ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4992>

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۷/۰۶/۰۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3661>

۵. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۰/۰۶/۰۵، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3079>

۶. بیانات در دیدار جمعی از مردم گیلان - ۱۳۸۰/۰۲/۱۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3063>

۷. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹/۹/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3040>

۸. بیانات ۱۳۸۰/۰۵/۰۶

۹. بیانات در دیدار مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران - ۱۳۹۰/۰۵/۱۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=16889>

۱۰. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۶۹/۰۹/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2390>

داشتن وجدان کاری و مسئولیت پذیری

ایجاد روحیه وجدان کاری و انضباط اجتماعی در درون کارگزاران و دمیدن این روح به آحاد مردم از جمله فضیلت‌هایی است که مقام معظم رهبری برای مسئولان لازم می‌دانند^۱ و آن را همچون مراقب و نگهبان در درون هر فردی برمی‌شمارند که او را به انجام بهتر فعالیت‌ها سوق می‌دهد^۲

مقام معظم رهبری با تأکید بر اسلامی بودن مفهوم پاسخگویی که برخی علاقه دارند آن را یک مفهوم غربی تلقی نمایند در نام‌گذاری سال‌ها، یکی از سال‌ها را به‌عنوان سال پاسخگویی نام نهاده و بر ضرورت تقویت حس مسئولیت و پاسخگو بودن کارگزاران در نظام اسامی تأکید می‌نمایند و معتقد هستند که پاسخگویی و حس مسئولیت بیشتر از آنکه در قبال دیگران اهمیت یابد باید در درون فرد و به‌عنوان یک خصلت و فضیلت در وجدان فرد تقویت گردد چرا که از دید ایشان یک کارگزار زمانی به مردم پاسخگو خواهد بود که ابتدا به وجدان خود پاسخگو باشد^۳.

داشتن جدیت و عزم راسخ و تنبلی و بی‌میل نبودن نسبت به کار

تنبلی و وادادگی و بی‌میلی نسبت به انجام وظایف و امورات از جمله رذایلی است که مقام معظم رهبری نسبت به آن هشدار داده^۴ و آن را میراث شوم دوران استبداد و تسلط دیکتاتوری در ایران می‌دانند^۵ و تأکید بر پرهیز از آن توسط کارگزاران و مسئولان دارند و بار د کسانی که به بهانه امید به لطف و رحمت خدا از انجام وظایف خودشان کوتاهی می‌نمایند تذکر می‌دهند که کارگزاران باید با امید به پروردگار تنبلی را کنار گذاشته و به انجام وظایف بپردازند^۶

۱. متن پیام نوروزی مقام معظم رهبری به مناسبت حلول سال ۱۳۷۴ هجری شمسی - ۱۳۷۴/۰۱/۰۱، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2743>
۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت وزیران - ۱۳۶۹/۰۶/۰۱ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2343>
۳. بیانات در دیدار ائتلاف مختلف مردم - ۱۳۸۳/۰۱/۲۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3228>
۴. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۹۱/۰۵/۰۳ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20534>
۵. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۹۱/۰۵/۰۳ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20534>
۶. بیانات در دیدار مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران - ۱۳۹۰/۰۵/۱۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=16889>

صداقت داشتن

یکی از صفات پسندیده‌ای که مقام معظم رهبری برای کارگزاران بیان می‌دارند مساله صداقت و است. ایشان صداقت و راستگویی را یکی از عوامل جلب اعتماد و پیشرفت در فعالیت‌ها دانسته و بر صداقت مسئولان در رفتار و گفتار و به‌ویژه نسبت به مردم تأکید دارند^۱. بیان حقایق و پرهیز از تظاهر و کتمان حقیقت یا تحریف آن از مواردی است که مقام معظم رهبری شایسته کارگزاران اسلامی نمی‌داند و بیان حقایق جز در موارد خاص امنیتی را برای مسئولان الزامی می‌داند و آن را سبب جلب کمک الهی می‌داند^۲. از دیدگاه ایشان معنای روراستی و صراحت این نیست که اخبار و اطلاعات طبقه‌بندی شده را در معرض دید مردم قرار گیرد چرا که موجب سو استفاده دشمن می‌گردد لکن عدم صداقت با مردم و عدم اعتماد به ایشان را مردود می‌داند^۳. ایشان اعتماد داشتن کارگزاران به مردم را موجب جلب اعتماد متقابل و محبت مردم می‌داند^۴.

حسن ظن داشتن و خیر خواه بودن

مقام معظم رهبری یکی از ویژگی‌های کارگزاران اسلامی را حسن ظن و گمان نیک داشتن برمی‌شمارند. از منظر ایشان با توجه به آنچه در روایات بیان شده است بر خلاف زمانی که حاکمیت با شر و فساد است، در زمان حاکمیت خیر و صلاح و نظام اسلامی باید نسبت به رفتار و گفتار افراد خوش‌بینانه نگاه کرد^۵. از منظر رهبری روحیه نصیحت و خیرخواهی کارگزاران و مسئولان نسبت به یکدیگر و پرهیز از بی‌تفاوتی بسیار مهم است^۶ البته در کنار این ویژگی، تذکر می‌دهند که توجه به مشکلات و عیوب احتمالی نباید با بزرگ کردن مسائل همراه باشد چرا که موجب تضعیف افراد و مجموعه‌ها می‌گردد^۷.

۱. دستور رهبر انقلاب به ستاد کل نیروهای مسلح در پی سقوط هواپیمای مسافربری اوکراینی - ۱۳۹۸/۱۰/۲۱

۲. <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۴۴۶۹>

۳. بیانات ۱۲ در مراسم تفیذ حکم ریاست‌جمهوری - ۱۳۸۴/۰۵/۰۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>

۴. بیانات در دیدار مسئولان چهارمحال و بختیاری - ۱۳۷۱/۰۷/۱۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26553>

۵. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۶/۰۲/۰۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2834>

۶. بیانات خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۱۳۶۸/۰۷/۲۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2207>

۷. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۸۰/۰۹/۲۱ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10881>

۸. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۷/۰۱/۲۷ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2882>

عدالت‌طلبی، دوری و مبارزه با فساد

صفت عدالت و انجام اقدامات عادلانه در برخوردها و رفتارها و گفتارها و اقدامات مختلف از صفات و خلقیات نیکو است که شایسته است کارگزار اسلامی متصف به این صفت گردد و عدالت‌خواهی و تلاش جهت تحقق عدالت در تمام فعالیت‌ها دنبال نماید^۱ از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های کارگزار اسلامی متعهد بودن او به مبارزه با فساد و پرهیز از تبعیض و رعایت انصاف^۲ است. شرط مبارزه با فساد از منظر مقام معظم رهبری پاک‌دامنی خود کارگزار از فساد است^۳ به گونه‌ای که مسئولان با پاک‌دامنی و دوری از فساد و حفظ زیرمجموعه خودشان از آلودگی به فساد در اقدامات و فعالیت‌ها می‌توانند به مبارزه با فساد در جامعه ورود نموده و علاوه بر تأثیر الگویی که در جامعه دارند در حفظ سلامت جامعه اثرگذار باشند.^۴

بعد رفتاری، ویژگی‌های رفتاری و روش و عملکرد کارگزاران

ویژگی‌های رفتاری کارگزار شامل اعمال و کردار و گفتار و هر نوع کنش یا واکنش کارگزاران که بسیار مورد توجه مقام معظم رهبری بوده و شاید بیشترین مباحث پیرامون کارگزار اسلامی راجع به رفتار و عملکرد ایشان است. برخوردها، صحبت‌ها و مکتوبات، تصمیمات و تعاملات و موضع‌گیری‌ها و خلاصه هر نوع اقدام و عملکرد کارگزار در این بعد قرار می‌گیرد.^۵ رعایت این موارد از جمله ویژگی‌های کارگزاران در سبک صحیح کاری است. شاید بیشترین مواردی که از بیانات مقام معظم رهبری بتوان استحصالی کرد ناظر به این مورد باشد چرا که در واقع کارگزاران به‌عنوان متولیان انجام امور نظام اسلامی، تمام عقاید و باورها و خلقیات و صفات خودشان را در انجام صحیح کارها به منصف ظهور رسانند و در عمل و اقدام و سبک و شیوه انجام کارها ملاحظاتی یک کارگزار اسلامی از منظر رهبری را به نمایش گذارند.

۱. بیانات در دیدار کارگران و معلمان ۱۳۷۹/۰۲/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3004>

۲. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۹/۰۹/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

۳. شرح حدیثی درباره مواعظ حضرت عیسی(ع) به حواریون- ۱۳۸۰/۰۲/۱۰ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47347>

۴. بیانات در دیدار اقدار مختلف مردم - ۱۳۸۱/۰۷/۳۰ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3144>

۵. بیانات در دیدار کارگزاران نظام - ۱۳۷۹/۰۹/۱۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>

انجام دهنده کارها با اتقان و استحکام

یکی از ویژگی‌های کارگزاران از منظر مقام معظم رهبری انجام امورات با استحکام و دقت و دوام لازم است ایشان کارگزاران را از سست گرفتن و سرهم نمودن و کوتاه نگری در فعالیت‌ها بر حذر می‌دارند^۱ و با تأکید بر اینکه انجام متقن کارها از جمله دستورات دینی است بر ضرورت برخورداری کارگزاران از این مهم تشویق می‌نمایند^۲.

انجام کار به صورت کارشناسانه و عالمانه در تعامل و مشورت با نخبگان و کارشناسان

مشورت کردن از جمله ویژگی‌های انسان‌هایی است که به دنبال گرفتن بهترین تصمیم بوده و قصد دارند به ابعاد گوناگون کار به نحوه احسن اشراف پیدا کرده و بهترین و دقیق‌ترین اقدام را به انجام رسانند. مقام معظم رهبری بر مشورت با افراد دارای تجربه و اهل فکر و نظر تأکید دارند^۳. ایشان با توجه بر ضرورت کار کارشناسی^۴ و جدیت در پیروی از نظرات دقیق و علمی کارشناسان تأکید دارند^۵ از نظر ایشان تعامل نظام‌مند با نخبگان و اهل نظر، حتی مخالفین مفید است^۶.

اقدام انقلابی و کار و مدیریت جهادی

یکی از آموزه‌های مهم امام خمینی (رحمه الله علیه) به ملت بزرگ ایران که برگرفته از ایمان اسلامی است عبارت است از اعتقاد به اصل ما می‌توانیم و مدیریت جهادی است^۷ انجام کارها از منظر مقام معظم رهبری به دو صورت اداری مرسوم و جهادی قابل انجام است و با تأکید بر رعایت قوانین بر ضرورت انجام کارها به صورت جهادی تشویق می‌نمایند^۸ و کار جهادی را در معنای

۱. بیانات ۱۳۸۰/۰۵/۰۶

۲. متن پیام نوروزی مقام معظم رهبری به مناسبت حلول سال ۱۳۷۴ هجری شمسی - ۱۳۷۴/۰۱/۰۱
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2743>.

۳. بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت - ۱۳۸۴/۰۷/۱۷ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3313> ،

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت - ۱۳۸۶/۰۷/۰۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3398> ،

۵. بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت - ۱۳۸۸/۰۶/۱۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8019> ،

۶. بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت - ۱۳۸۸/۰۶/۱۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8019> ،

۷. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=46173> ،

۸. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت - ۱۳۹۲/۰۶/۰۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23715> ،

عبور از موانع، موانع کوچک را بزرگ ندیدن، آرمان‌ها و جهت حرکت را فراموش نکردن، شوق به کار^۱ و خستگی ناپذیری^۲ و عمل کردن به صورت انقلابی و جهادی را مایه پیشرفت کارها و کوتاهی و غفلت از آن را موجب عقب ماندگی^۳ و این سره را با اتکا به خداوند منشأ تمام برکات بیان می‌دارند.^۴

انجام کارها با انگیزه بالا

از جمله آفاتی که هر فرد ممکن است در انجام فعالیت‌ها دچار شود بی‌انگیزگی است. البته این آفت ممکن است در اثنا و یا اواخر کار و سال‌های آخر فعالیت یک کارگزار در جایگاه خاص خودش بیشتر نیز خود را نمایان سازد لذا مقام معظم رهبری از جمله ویژگی‌های کارگزار در فعالیت‌ها را محفوظ نگه داشتن انگیزه از آغاز تا پایان کار برمی‌شمارند.^۵

قانون‌گرایی در تمام امورات

به اعتقاد امام خامنه‌ای (مدظله العالی) باید قانون‌گرایی را در جامعه نهادینه کرد. به عبارتی، قانون به منزله ریل است و در صورتی فقدان قانون صواب باید قانون معیوب را تا زمان اصلاح اجرا کرد.^۶ ایشان با سلب هرگونه مصونیت آهنگین از عموم مسئولین به ضرورت قانون‌گرایی ایشان و پاسخگویی در مقابل قانون تأکید دارند.^۷ ایشان یکی از شرایط اعتبار کارگزاران در نظام اسلامی را در گرو اجرای قوانین و تعهد با قانون می‌دانند.^۸

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت- ۱۳۹۲/۰۶/۰۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23715>

۲. بیانات در دیدار مردم شاهرود- ۱۳۸۵/۰۸/۲۰ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3366>

۳. بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله) - ۱۳۹۵/۰۳/۱۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33259>

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت- ۱۳۸۲/۰۶/۰۵ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3189>

۵. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت- ۱۳۸۳/۰۶/۰۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3247>

۶. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت- ۱۳۹۲/۰۶/۰۶ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23715>

۷. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۲۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7585>

۸. بیانات در مراسم تنفیذ ریاست‌جمهوری سال ۸۰- ۱۳۸۰/۰۵/۱۱ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3076>

پرهیز از فعالیت اقتصادی در دوران مسئولیت

از نگاه مقام معظم رهبری با توجه به اینکه منصب‌های حکومتی، جایگاه قدرت و منابع مالی است؛ باید جلو و سوسه‌های نفسانی را گرفت. از نظر ایشان آقایان وزرا و مسئولان بالای کشور در فعالیت‌ها و تلاش‌های اقتصادی شخصی و گروهی، مطلقاً نباید وارد شوند^۱. و به عموم کارگزاران نیز توصیه اکید بر دوری از فعالیت‌های اقتصادی داشته‌اند^۲.

رفتار عیفانه و رعایت پوشش در محل کار

حفظ عفت در کلام و مراودات بین زن و مرد و رعایت پوشش در شأن کارگزار اسلامی از جمله ویژگی‌های مورد تأکید مقام معظم رهبری است که کارگزاران اسلامی باید مورد اهمیت قرار دهند. از دیدگاه ایشان بانوان مسلمانی که در ادارات مشغول کار هستند، باید رفتارشان، لباسشان، زی‌شان و منششان مسلمانی باشد^۳.

صادق بودن در وعده و عدم خلف در آن

نظام اسلامی چون مسئولان با رأی مردم انتخاب می‌شوند وعده‌هایی را به مردم می‌دهند. در موارد دیگری نیز مسئولین ممکن است وعده‌هایی به مردم بدهند که از منظر مقام معظم رهبری اولاً مسئولان باید کارهایی که بنا دارند انجام دهند و امکان انجام آن وجود دارد و مسلماً انجام می‌گیرد را به مردم وعده بدهند و در صورت تحقق نیز به مردم گزارش داده و آنها را امید ببخشند تا ضد انقلاب نتواند روحیه یاس و ناامیدی را در مردم ترویج نماید^۴. ثانیاً خلف وعده با مردم نکنند چرا که خلف وعده موجب می‌شود انسان، هم از موجب بدبینی مردم و عقوبت الهی می‌شود^۵ و در نهایت اگر چنانچه در تحقق وعده‌ای که به مردم داده‌اند موفق نشدند مردم را در جریان قرار داده و صریح و شفاف بیان نمایند^۶.

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و هیأت وزیران- ۱۳۷۵/۰۶/۰۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2809>

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و هیأت وزیران- ۱۳۷۵/۰۶/۰۸ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2809>

۳. بیانات در دیدار جمعی از اعضای انجمن‌های اسلامی ۱۳۷۱/۰۶/۰۴ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2632>

۴. بیانات در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت وزیران، در آستانه‌ی هفته‌ی دولت- ۱۳۶۹/۰۶/۰۱ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2343>

۵. بیانات در دیدار اعضای هیأت دولت - ۱۳۸۴/۰۷/۱۷ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3313>

۶. بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت- ۱۳۸۷/۰۶/۰۲ ، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3661>

نتیجه گیری

از آنجایی که دیدگاه‌های ساختاری و کارگزاری هر دو تقلیل‌گرا هستند و تحقق دولت اسلامی را به ساختار یا کارگزار فرو می‌کاهند در مقاله حاضر با توجه به نظریه ساخت‌یابی آنتونی گیدنز و مراجعه به اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) مشخص می‌گردد باید بر هر دو عنصر تأکید نمود به گونه‌ای که در شرایط کنونی با توجه به عبور از مرحله نظام‌سازی و ایجاد ساختار کلان بر اساس قانون اساسی اهمیت کارگزاران در تحقق دولت اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، لکن کارگزار مطلوب و تراز دولت اسلامی که مدنظر معظم له است به علت تفاوت در مباحث هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی با کارگزار مدنظر گیدنز تفاوت اصلی و اساسی را دارا می‌باشد. از سوی دیگر تغییر و ارتقا در ساختارهای خرد موجب سرعت یافتن و تسهیل امور در مسیر تحقق دولت اسلامی مطلوب است اما باید توجه داشت که اصلاح چنین ساختارهایی در گرو تلاش کارگزاران و متصدیان متعهد اسلامی است تا مشفقانه اقدامات تحول‌گرایانه را رقم زنند که همین مساله نیز اهمیت کارگزاران تراز اسلامی را بیش از پیش نمایان می‌سازد.

در اندیشه مقام معظم رهبری کارگزار تراز اسلامی باید در فرآیندی که معظم له آن را تحول معنوی و معرفتی یاد می‌کنند دارای روش و منش حقیقتاً اسلامی شوند که با توجه به مواردی که در نظر دارند می‌توان تمام ویژگی‌های یک کارگزار مطلوب را در چهار بعد اعتقادی، معنوی، اخلاقی و رفتاری دسته‌بندی نمود. اعتقادات سالم و صحیح به اهداف و آرمان‌های انقلاب عنوان اساس و پایه تمام خصوصیات رفتاری و عملکردی کارگزاران نظیر داشتن روحیه عدالت‌خواهی و مبارزه با فساد، مرزبندی صحیح و شفاف یا دشمنان، حفظ عزت ملی و ایستادگی در مقابل مستکبران جهانی و حمایت از مظلوم در مقابل ظالم را تشکیل می‌دهد که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. رابطه معنوی ویژه با خداوند متعال به عنوان خالق او موجب جلب عنایات الهی در پیشبرد امور و تحکیم و ظهور و بروز اعتقادات فرد در عرصه اجتماعی سیاسی سبب در امان بودن از آفات و مفسد بسیاری می‌باشد؛ و خلیقات پسندیده همچون صبر و استقامت، شجاعت، دلسوزی، صداقت و دیگر فضائل اخلاقی کارگزار اسلامی را همچون الگویی نمونه پیش چشم عموم مردم به نمایش گذاشته و بستر حرکت عمومی انقلاب به سوی ارزش‌های بلند اسلامی و

تحقق جامعه اسلامی را نوید می‌بخشد و در نهایت عملکرد مسئولانه و اقدام و مدیریت جهادی و انقلابی و برخورد کارشناسانه و عالمانه همراه با رفتارهای عقیفانه و محترمانه و به دور از تزویر در عرصه کار قوام‌بخش دولت اسلامی و موجب پیشرفت سریع امور و حمایت و پشتیبانی عموم مردم از چنین نظام و دولتی شده، بهترین زمینه برای حرکت نظام به سوی تمدن نوین اسلامی می‌باشد. از آنجایی که تمام ارکان دولت در نظام مردم‌سالاری اسلامی با رأی مستقیم و یا با واسطه منتخب مردم بوده، مجموعه کارگزاران نظام اسلامی برآیند و چکیده مردم می‌باشند و علاوه بر جایگاه مسئولیتی در پیشبرد امور معمول جامعه در نقش الگو برای عموم بوده و باید نظام اسلامی را به اهداف و آرمان‌های متعالی آن رهنمون گردند، از این جهت نقش کارگزار تراز در اداره جامعه و حفظ نظام و نیز پیشبرد آن به سوی اهداف متعالی و رشد و رشد ارتقای عموم مردم جامعه بسیار حائز اهمیت می‌باشد و این مهم تنها با کارگزارانی با روش و منش اسلامی محقق شده و زمینه برای تشکیل جامعه و تمدن اسلامی هموار می‌گردد.

فهرست منابع

- بصیری، محمدعلی؛ شیخ حسینی، مختار (۱۳۹۱) بررسی انقلاب اسلامی ایران بر اساس رابطه ساختار- کارگزار در تئوریه‌های روابط بین‌الملل، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی سال نهم، تابستان ۱۳۹۱، شماره ۲۹
- حقیقت، سید صادق (۱۳۸۷) روش‌شناسی علوم سیاسی، قم، دانشگاه مفید
- حقیقت، سید صادق (۱۳۸۹) مساله ساختار/ کارگزار در علوم اجتماعی، فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی، سال ۱۶، شماره ۶۴ و ۶۵، پاییز و زمستان ۱۳۸۹.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۸)، فرآیند تحقق اهداف اسلامی، تهران، نشر معارف، چاپ اول
- خامنه‌ای، سید علی، مجموعه بیانات در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) - موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی به نشانی: <https://farsi.khamenei.ir/>
- رضایی پناه، امیر (۱۳۹۴)، کیفیت اندرکنش ساختار و کارگزار در سیاست اسرائیل (یک رویکرد گفتمانی- سیاسی)، فصلنامه علمی تخصصی پژوهش‌های سیاسی سال ۵ بهار ۱۳۹۴ شماره ۱۲
- روشه، گی (۱۳۸۶)، تغییرات اجتماعی، ترجمه منصور وثوقی، تهران نشر نی، چاپ نوزدهم
- ریترز، جرج (۱۳۸۹)، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دنیای معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی و فرهنگی
- سعیدیان، سعید؛ زارعی، غفار (۱۳۹۹)، فصلنامه سپهر سیاست، بهار ۱۳۹۹، شماره ۲۳
- کیویستو، پیتر (۱۳۸۸)، اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- لوپز، خوزه؛ اسکات جان (۱۳۸۵) ساخت اجتماعی، ترجمه حسین قاضیان، تهران نشر نی.
- لوزنبرگ، برنارد؛ کوزر، لوئیس (۱۳۸۷) نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی. ترجمه فرهنگ ارشاد. تهران: نشر نی.
- لیتل، دانیل (۱۳۷۳) تبیین در علوم اجتماعی: درآمدی به فلسفه علم اجتماع، تهران: صراط
- نصری، قدیر (۱۳۸۵) فهم کنستراکتیویستی امور سیاسی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۳۴.

- Buzan, Barry, Richard Little and Charles Jones. (1993) The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism. New York: Columbia University Press.
- Callinicos, Alex (2004) Making history: agency, structure, and change in social theory, Leiden: Brill.
- Derrida, Jacques (1991) A Derrida Reader: Between the Blinds, ed. Peggy Kamuf. New York: Columbia University Press
- Friedman, Gil and Harvey Starr (1997) agency, structure and international politics, from ontology to empirical inquiry, London: Routledge.
- Giddens, Anthony, (1984) The Constitution of Society, Outline of Theory of structuration, Cambridge, polity publisher.
- Marx, Karl (1978) "A Contribution to the Critique of Political Economy," in Robert C. Tucker (ed.) The Marx-Engels Reader, second edition, New York: W.W Norton and Company

Wendt, alexander (1999) social Theory of International Politics, Cambridge: Cambridge University Press.

Wight, Colin (2006) agent, structures and international Relations; politics as Ontology, Cambridge: Cambridge university press.

